

ВИСНОВОК

рецензента,

кандидата філософських наук, доцента

Астапової-Вязьміної Олени Ігорівни,

**про наукову новизну, теоретичне та практичне
значення результатів дисертації**

**Гранатирка Богдана Віталійовича «Українська національна ідея як
підґрунтя суспільного розвитку: соціально-філософський аспект»,
на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії,
за спеціальністю 033 – філософія**

Дисертаційне дослідження Гранатирка Богдана Віталійовича присвячено надзвичайно актуальній темі, а саме концептуалізації співвіднесення української національної ідеї та проблематики національної ідентичності у контексті магістральних векторів суспільного розвитку, як зазначає автор (с.2).

Дозволяючи доторкнутись до власної історії, семантична складова концепту «національна ідея», так само як і поняття «націоналізм», «національна ідентичність» вибудовує ментальний простір не тільки осмислення минувщини, але й орієнтацію на майбутнє. Справжня ідентифікація з минулими та майбутніми поколіннями надає розуміння «вітчизняного» як «національного», культуротворчого джерела, що закладає глибинні метафізичні виміри розуміння контексту свободи, національної безпеки, незалежності, самодостатності тощо.

Дисертант в конструюванні схеми наукової розвідки, перш за все, орієнтується на філософсько-теоретичні засади концепції національної ідеї (розділ 1), розкриваючи їх в площині парадигмальних підходів до понять націоналізму, національної ідеї, їх інтерпретації та через аналіз проблем співвідношення національної ідеї, міфології, колективної уяви й ідеології. Гранатирко Б. В. артикулює, що поняття національної ідеї є викликом сучасності та актуалізує зазначену проблематику в контексті філософської антропології. Остання, як справедливо зазначає дисертант, дозволяє наблизити тематичний ракурс до індивідуальних і особистісних вимірів когнітивної та емоційно-афективної сфер свідомості, які визначають формування громадської opinii в дискурсивно-символічному просторі комунікації (с.36-37).

Абсолютно доречним в окресленому науковому пошуці є ствердження, що філософія національної ідеї з необхідністю постає як підґрунтя різних типів ідентичності, і насамперед політичної (с.40). Заслугує на схвалення аналіз парадигми націоналізму, що розглядається як нормативний (кореляція між націоналізмом, патріотизмом, космополітизмом і благом назагал) або як практичний (вплив філософського і політичного наративу й дискурсу на формування ідеології, поведінкових моделей, ціннісних орієнтацій і світогляду) (с.42) та підтверджує доволі ґрунтовну орієнтацію дисертанта в сучасній англомовній літературі. Докладне висвітлення інтерпретацій феномену націоналізму доводить не тільки обізнаність автора дослідження з науковими розвідками сучасних вітчизняних вчених, але й вміння вписувати складну проблему національної ідеї у загальний візерунок філософських та політичних вчень світу.

Зазначаючи на проблемі співвідношення національної ідеї та міфології, колективній уяві та ідеології, Гранатирко Б. В. зупиняється на класифікації численних парадигмальних підходів щодо визначення «національної ідеї» та наголошує на виокремленні його основного критерію (с.54-55).

Акцент на концепції Г.Фреге щодо конструювання смислу та значень (с.63), архетипах К. Юнга (с.64), звернення до феноменологічної традиції Е. Гуссерля (с.65) уможливають побудову метафізичних вимірів своєрідного «життєвого світу» для національної ідеї, що осмислюється на буттєвісному, онтологічному рівні (позиція М.Гайдеггера) (с.67). Дисертант апелює до позиції вітчизняного дослідника С. Дацюка, який не тільки розрізняє меморацію та коммеморацію (с.67-68), але й в контексті сучасної війни України проти рф називає її семантичною війною, що спрямована на боротьбу за смисли та перспективи майбутнього, війною дискурсів на рівні мисленнєвих установок та дискурсів. Гранатирко Б. В. характеризує функціональний, політичний підходи ідеологічного виміру національної ідеї (с.73-74), що фіксують мотиваційний функціонал та смислогенеративний потенціал останньої, і наголошує про це у висновках до першого розділу (с.80).

В змістовому розгортанні другого розділу, присвяченому історико-філософській традиції української національної ідеї та її сучасним інтерпретаціям, автор наукового дослідження звертається як до теоретико-філософської генези української національної ідеї у вітчизняній традиції, так і до сучасного стану наукового осмислення української національної ідеї. В першому підрозділі зазначається, що артикуляція національної ідеї виключно як теоретичного конструкта є неможливою, підкреслюючи при цьому важливість потрактування зазначеного феномену в його історико-культурному побутуванні (с.84). Автор доволі образно залучає до наукових розвідок екзистенційний горизонт смислів національної ідеї в контексті українського кордоцентризму (Г. Сковорода, І. Франко, Т. Шевченко, М. Драгоманов, М. Костомаров) з теоретичними конструкціями (М. Міхновський, В. Липинський, Д. Донцов), що відграють роль поведінкових моделей та мотиваційних схем для політичної нації у сферах політики та ідеології (с.84-90). Гранатирко Б. В. робить висновок, що національна ідея експлікується в дискурсивних і мовленнєвих практиках (с.95).

Сучасний етап наукового осмислення української національної ідеї дисертант розглядає в контексті становлення філософії національної ідеї як символічної конструкції в історичному контексті з національного відродження XIX-XX століть. Смислові акценти епістемічної складової словосполучення «національна ідея» артикулюються молодим науковцем в доволі давніх традиціях формулювання засад українського націоналізму та філософії національної ідеї (с.111). Спроби осмислення феномену національної ідеї, на які спирається дослідник, включають багатоманітність підходів до окресленої проблематики, при цьому висвітлюючи власний аналіз нечіткості інтерпретації та розуміння національної ідеї. Самостійність розмислів щодо концептуалізації національної ідеї приводить дисертанта до висновку щодо розуміння національної ідеї як багаторівневого комплексу уявлень, який з необхідністю інтегрований у мовну свідомість індивіда та нації, і охоплює проблематику історико-культурного, соціального, політичного, економічного буття політичної нації, суспільства та держави (с.123).

В третьому розділі Гранатирко Б. В. розмірковує про національну ідею як підставу формування національної ідентичності та суспільного розвитку. Констатує відмінність філософом «національна ідея» та «національна ідентичність», дисертант наголошує на екзистенційному рівні, як першому, на відміну від теоретичного осмислення, виокремлюючи чотири підходи до вивчення української національної ідентичності (с.129). Актуалізація нових чинників національної ідентичності, зокрема, інформаційної безпеки, військової могутності, конкретності у зовнішньополітичній орієнтації та економічній перебудові країни як можливості звільнитися від російських зазіхань як у теперішньому часі, так і в довгостроковій перспективі, дозволяє Гранатирку Б. В. долучити до наукових розвідок характеристику кореляції між українською національною ідеєю та ідеєю Європи (с. 150), що додатково підкреслює самостійність та ґрунтовність міркувань молодого науковця.

В оцінці глобалізаційних процесів сучасності та трансформації соціальної та культурної ідентичності у контексті суспільного розвитку, дисертант спрямовує свій погляд на концепцію трикомпонентної структури національної ідеї (ідея нації, ідея національної держави, національна стратегема), пропонуючи доповнити смислову динамічну структуру національної ідеї державницьким, культурним, політичним, дискурсивно-символічним та етнічним модулями (с.161-162). При цьому ще раз наголошує на тому, що національна ідея не просто структурує національну ідентичність як комплекс уявлень, але й функціонує як смислогенеративна модель.

Науковий пошук відповіді на складну позицію четвертого розділу «Українська національна ідея у контексті суспільного розвитку та соціокультурної динаміки» фокусується як на характеристиці філософського підґрунтя взаємозв'язку національної ідеї та суспільного розвитку, так і на філософсько-дискурсивних модусах інтерпретації української національної ідеї. Автор дисертаційного дослідження демонструє обізнаність в наукових розвідках сучасної аналітичної політичної філософії, вдало поєднуючи їх із глибоким аналізом ситуації сучасного українського суспільства щодо пошуків Україною

власної моделі суспільного розвитку, яка, на думку Гранатирка Б. В., артикулює головну проблему – говорячи про національну ідею, не можна випускати з поля зору її філософського контексту, її власне субстанціонального чи навіть онтологічного характеру, набутого в історичному процесі буття нації (с.208).

Автор приходить висновку, що «національна ідея як мисленнєвий конструкт і складна смислова цілісність формує політичну та соціальну суб'єктність індивіда. обумовлює й мобілізує його соціально-політичний активізм та усвідомлення власної ролі як соціального актора, що своєю чергою впливає на формування громадської думки в межах соціальної комунікації та обумовлює суспільний розвиток» (с.212).

Дисертаційне дослідження Гранатирка Б. В. справляє позитивне враження, слід відмітити високий науковий стиль викладення матеріалу та небайдужість автора в досліджуваній проблематиці. Наукові розвідки Гранатирка Б. В. характеризуються науковою новизною, теоретичним та практичним значенням результатів дослідження. Відмітимо доволі широкий список науковців, що знайшов своє відображення не тільки в ступені наукової розробленості проблеми, але й у постійному зверненні до авторитетної джерельної бази протягом всього тексту дисертації. Чітко сформульована мета, завдання дослідження корелюються з висновками до розділів та загальними висновками до роботи. Доволі змістовним виявився і перелік наукових джерел, що налічує 348 позицій, з яких 99 – це іноземні джерела.

Безперечно позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Гранатирка Б. В., що є самостійною, оригінальною, завершеною науковою роботою, окреслимо деякі рекомендації та зауваження. На нашу думку, оцінюючи сутнісні риси національної ідеї, національної ідентичності, варто було б більш детально розглянути тему радикального націоналізму в контексті моральної відповідальності, оскільки саме етична складова обґрунтовує фундаментальні поняття свободи, незалежності. Також в контексті сучасного простору функціонування понять «національна ідея», «національна ідентичність», а автор часто звертається до дискурсивно-смислової, мовної моделі, коли національна

ідея експлікує себе через контексти мови та поведінкові моделі, цікавим було б, особливо тепер, коли переосмислення, утвердження національної ідеї та національної ідентичності відбувається в умовах війни, висвітлити аргументацію щодо семантичної війни (її дослідник Дацюк С. згадується автором дисертації), що утворює нові смислові установки та формує соціальний дискурс.

Проте, зазначені зауваження кардинально не впливають на цілком позитивне враження від дисертації та їх варто розглядати як рекомендації, що можуть бути реалізовані Гранатирком Б. В. в подальших наукових розвідках.

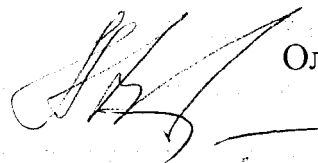
Теоретичні положення, висновки та методологічні напрацювання дисертанта можуть бути використані у сферах політичної філософії, соціальної філософії, філософії історії, а також при викладанні спецкурсів, що підкреслює і практичне значення одержаних результатів.

Дисертація Гранатирка Богдана Віталійовича на тему «Українська національна ідея як підґрунтя суспільного розвитку: соціально-філософський аспект» є цілісним завершеним дослідженням, яке за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенні досліджуваної проблематики, аргументованістю висновків та практичним значенням відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167 і може бути подане до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософських
і політичних наук

Черкаського державного
технологічного університету



Олена АСТАПОВА-ВЯЗЬМІНА

Член секретаріату



Григорій Широкіс